АЁЛЛАР ТАДБИРКОРЛИГИНИНГ НАЗАРИЙ АСОСЛАРИ ВА УНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ УСТУВОР ЙЎНАЛИШЛАРИ

Сайфуллаева Малика Сайфулло қизи
Тошкент давлат иқтисодиёт университети тадқиқотчиси

Аннотация. Мазкур тезисда аёллар тадбиркорлигининг иқтисодий моҳияти, назарий асослари, шаклланиш хусусиятлари ва ривожланишига таъсир этувчи омиллар тадқиқ этилган. Тадбиркорликнинг классик ва замонавий назариялари асосида аёллар бизнес фаолиятининг ижтимоий-иқтисодий аҳамияти ёритилган. Шунингдек, аёллар тадбиркорлигини ривожлантиришда молиявий ресурслар, инсон капитали, институционал муҳит ва инновацион имкониятларнинг ўзаро боғлиқлиги таҳлил қилиниб, Ўзбекистон шароитида соҳани такомиллаштириш бўйича илмий таклифлар ишлаб чиқилган.

Калит сўзлар: аёллар тадбиркорлиги, инсон капитали, институционал муҳит, инновация, молиявий ресурслар, гендер тенглиги, иқтисодий фаоллик, тадбиркорлик экотизими.

Жаҳон иқтисодиётида аёллар тадбиркорлигини ривожлантириш иқтисодий ўсишни таъминлаш, аҳоли бандлигини ошириш, камбағалликни қисқартириш ва ижтимоий барқарорликни мустаҳкамлашнинг муҳим омилларидан бири ҳисобланади. Хусусан, аёлларнинг иқтисодий фаоллигини кенгайтириш ишлаб чиқариш ресурсларидан самарали фойдаланиш, янги иш ўринларини яратиш ва миллий иқтисодиётнинг рақобатбардошлигини оширишга хизмат қилади.

Ўзбекистонда аёллар тадбиркорлигини қўллаб-қувватлаш давлат иқтисодий сиёсатининг устувор йўналишларидан бири сифатида шаклланмоқда. Бироқ аёлларнинг бизнес фаолиятини ривожлантиришда молиявий ресурслардан фойдаланиш имкониятларининг чекланганлиги, тадбиркорлик компетенцияларининг етарлича ривожланмаганлиги, институционал тўсиқлар ва ижтимоий стереотиплар каби муаммолар сақланиб қолмоқда. Бу эса аёллар тадбиркорлигининг назарий-методологик асосларини чуқур тадқиқ этиш заруратини юзага келтиради.

Иқтисодий назарияда тадбиркорлик тушунчасининг шаклланиши Ричард Кантильон, Жан-Батист Сэй, Йозеф Шумпетер ва бошқа иқтисодчи олимларнинг тадқиқотлари билан боғлиқ. Р. Кантильон тадбиркорни иқтисодий ноаниқлик шароитида таваккалчиликни ўз зиммасига олувчи субъект сифатида тавсифлаган. Й. Шумпетер эса тадбиркорликни инновациялар яратиш, янги бозорларни ўзлаштириш ва ишлаб чиқариш омилларини янгича комбинациялаш жараёни сифатида талқин этган.

Мазкур назарий ёндашувлар аёллар тадбиркорлигининг иқтисодий мазмунини очиб беришда муҳим аҳамиятга эга. Бироқ аёллар тадбиркорлигини анъанавий тадбиркорлик фаолиятидан ажратиб турувчи хусусиятлар мавжуд. Жумладан, ижтимоий муносабатлар, оилавий масъулият, молиявий мустақиллик, гендер меъёрлари ва институционал имкониятлар аёлларнинг тадбиркорлик қарорларига таъсир кўрсатади.

Г. Беккернинг инсон капитали назариясига мувофиқ, таълим, касбий билим, малака ва тажриба тадбиркорлик фаолияти самарадорлигини белгиловчи асосий омиллар ҳисобланади. Шу нуқтаи назардан, аёлларнинг иқтисодий билимларини ошириш, рақамли компетенцияларини

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

ривожлантириш ва бошқарув кўникмаларини шакллантириш уларнинг бизнесдаги рақобат устунликларини мустаҳкамлайди.

Д. Нортнинг институционал назарияси эса тадбиркорлик фаолиятининг ривожланиши расмий қоидалар, ҳуқуқий кафолатлар ва норасмий ижтимоий меъёрларга боғлиқлигини асослайди. Аёллар тадбиркорлиги мисолида мазкур назария мулк ҳуқуқини ҳимоя қилиш, молиявий хизматлардан тенг фойдаланиш ва маъмурий тўсиқларни камайтириш заруратини кўрсатади.

Замонавий илмий адабиётларда аёллар тадбиркорлигини тушунтиришда К. Браш ва ҳаммуаллифлари томонидан ишлаб чиқилган «5M» концептуал модели алоҳида аҳамият касб этади. Ушбу модель бозор (Market), молия (Money), бошқарув (Management), оналик ва оилавий муҳит (Motherhood), макро ва мезомуҳит (Macro/Meso Environment) омилларининг ўзаро таъсирига асосланади.

Мазкур ёндашувдан келиб чиқиб, аёллар тадбиркорлигининг ривожланишини молиявий, интеллектуал, институционал, ижтимоий ва инновацион капиталнинг ўзаро уйғунлашуви натижаси сифатида баҳолаш мумкин. Бунда молиявий капитал бизнесни ташкил этиш имкониятини, инсон капитали бошқарув самарадорлигини, ижтимоий капитал эса бозор иштирокчилари билан барқарор ҳамкорлик муносабатларини таъминлайди.

Ўзбекистон шароитида аёллар тадбиркорлигини ривожлантириш учун имтиёзли молиялаштириш механизмларини такомиллаштириш, бизнес инкубаторлар фаолиятини кенгайтириш, рақамли тадбиркорликни рағбатлантириш ҳамда таълим муассасалари ва бизнес субъектлари ўртасидаги интеграцияни кучайтириш муҳим ҳисобланади.

Тадқиқот натижалари аёллар тадбиркорлиги иқтисодий ўсишнинг мустақил манбаи бўлиш билан бирга, ижтимоий фаровонлик, бандлик ва инклюзив ривожланишни таъминловчи комплекс иқтисодий институт эканлигини кўрсатади.

Фикримизча, аёллар тадбиркорлигини ривожлантиришнинг назарий асосларини такомиллаштиришда ресурсларга асосланган, институционал ва инновацион ёндашувларни ягона концептуал тизимга интеграциялаш мақсадга мувофиқ. Бунда тадбиркор аёлларнинг иқтисодий имкониятлари, бошқарув компетенциялари ва институционал қўллаб-қувватлаш даражасини ўзаро боғлиқ омиллар сифатида баҳолаш зарур.

Шунингдек, ҳудудлар кесимида аёллар тадбиркорлигини ривожлантириш салоҳиятини баҳолашнинг интеграл индикаторлар тизимини ишлаб чиқиш, молиявий инклюзивликни кенгайтириш ва инновацион бизнес моделларини қўллаб-қувватлаш соҳанинг узоқ муддатли барқарорлигини таъминлашга хизмат қилади.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Schumpeter, J. A. (1934). The Theory of Economic Development. Harvard University Press.
2. Becker, G. S. (1964). Human Capital. University of Chicago Press.
3. North, D. C. (1990). Institutions, Institutional Change and Economic Performance. Cambridge University Press.
4. Brush, C. G., de Bruin, A., & Welter, F. (2009). A gender-aware framework for women's entrepreneurship. International Journal of Gender and Entrepreneurship, 1(1), 8–24. https://doi.org/10.1108/17566260910942318.
5. OECD/European Commission. (2023). The Missing Entrepreneurs 2023: Policies for Inclusive Entrepreneurship and Self-Employment. OECD Publishing. https://doi.org/10.1787/230efc78-en

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.